

ROMA'DAN İSLAM'A

EKONOMİ, AİLE VE TOPLUM

Simon Swain

Çeviri: Yusuf Sami Kamadan

alBaraka
Yayınları

SIMON SWAIN

Warwick Üniversitesi'nde Greko-Arap ve klasik filoloji alanında profesör olarak görev yapan Simon Swain, Orta Çağ'daki İslami döneme Yunan düşüncesinin etkisi ve gelişimi ile Roma dönemi ve sonrasında Doğu Yunan'ın sosyo-kültürel tarihi üzerinde çalışmalarını sürdürmektedir. "Plutarch ve Roma" [Plutarch and Rome] başlıklı doktora teziyle Oxford tarafından ödüle layık görülen Swain, sahasında çok sayıda özgün esere imza atmıştır.

YUSUF SAMİ KAMADAN

1986 yılında İstanbul'da doğdu. Çeşitli yayın ve basın organlarında çalışan Kamadan, kariyerine TRT World'de devam etmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

BRYSON'IN KİTABI HAKKINDA	7
GİRİŞ.....	9
I. KISIM	
BRYSON'IN "MÜLK YÖNETİMİ" NİN ÇEVİRİ METNİ.....	17
II. KISIM	
ARKA PLAN	41
BİRİNCİ BÖLÜM	
BRYSON'IN KİTABI: KONU VE İÇERİĞİ	43
İKİNCİ BÖLÜM	
METİN VE AKTARIM	141
III. KISIM	
EKONOMİ.....	183

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
MÜLKİYET.....	185
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
KÖLELER.....	319
IV. KISIM	
AİLE.....	345
BEŞİNCİ BÖLÜM	
HANIM.....	347
ALTINCI BÖLÜM	
ERKEK ÇOCUK.....	441
BİBLİYOGRAFYA	509

BRYSON'IN KİTABI HAKKINDA

Bryson'ın *Mülk Yönetimi [Management of the Estate] (Oikonomikos Logos)* isimli eseri, Romalı seçkin sınıfın zengin olmak, köleleri idare etmek, aşk ve evlilik, çocuk yetiştirmek gibi önemli ve mahrem konularda duydukları endişeleri giderebilmelerine yönelik tavsiyeler sunar. Bir çiftçi ve tüccar olan bu mülk sahibi, parasını iyi ve etkili bir iş vasıtasıyla kazanıyordu. Karısı mülkün ortak sahibiydi ve birbirlerine olan karşılıklı sevgileri de maddi refahlarına katkıda bulunuyordu. Çocuklarının yaptıkları “tüm işlerde” yirmi dört saat denetime ihtiyaçları vardı. Milattan sonra birinci yüzyılın ortalarında kaleme alındığı neredeyse kesin olan Bryson'ın kitabı, mevcudiyetini Arapça nüshaları ile sürdürerek günümüze ulaşmıştır. İslam düşüncesindeki ekonomi ve evlilik konuları üzerinde derin bir etkisi olan kitap, klasikçiler tarafından neredeyse hiç bilinmemektedir. Metnin ilk İngilizce tercümesiyle birlikte bu yeni baskısı, Roma sosyal ve ekonomi tarihçilerine, Yunan imparatorluk edebiyatı araştırmacılarına ve Orta Çağ İslam İmparatorluğu'nda Greko-Romen düşüncesinin gelişimiyle alakadar olan herkese hitap etmektedir.

GİRİŞ

Bu kitap, Bryson'ın *Mülk Yönetimi [Management of the Estate]* eserini ona aşına olmayan okuyucu kitlesine tanıtmayı ve bu esere hâlihazırda aşına olan okurlara da yeni bilgiler vermeyi amaçlamaktadır. Kitabın tam anlamıyla açıklanabilmesi için farklı konu ve alt disiplinlere ait çeşitli bilgi ve birikimlere ihtiyaç duyulurken, bunun için en uygun olanın bir takım veya bir komite çalışması olduğu inkâr edilemez. Bu gerçekten de tek bir yazar için teşebbüsü cesaret isteyen bir iştir. Bununla birlikte okuyucularım; bu çalışmanın kapasadığı belirli alanlardaki kendi bilgi ve ilgi alanlarının yardımıyla, iki nedenden ötürü önemli gördüğüm bu çalışmamı kesinlikle geliştirebilecekleri ve ilerletebileceklerini unutmamalıdır. Kitabın erken Roma İmparatorluğu'nun başlıca sosyal sorunlarına (para, köleler, evlilik, çocuklar) odaklanması ve Roma dünyasının zenginliği ile Orta Çağ İslamı'nın hâlâ geniş olan imparatorluğu arasında büyüleyici ve eşsiz bir köprü rolü görmesi, bahsettiğim bu iki nedeni meydana getirir.

Bryson'a yaklaşımla alakalı iki tür problemden bahsedilebilir. Birincisi, eserin çok az bir Yunanca kısım barındıran Arapça nüshasıyla günümüze kadar ulaşmış olmasıdır. Bu sebeple yayıma hazırlama, tercüme ve özellikle de Arapça versiyonun güvenilirliği gibi teknik sorunlar gündeme gelmektedir. İkincisi, bu eseri Greko-Arapça araştırmalarında çalışan akademisyenler (özellikle bu alandaki klasikçilerden oluşan küçük bir grup) ile bir avuç iktisat tarihçisi (çoğu değil) dışında nispeten az sayıda klasikçinin duymuş olması ve bu durumun kitabın değeri konusunda muhtemel şüphelere yol açmasıdır.

Bu problemlerden birincisi ile alakalı olarak, sadece bir klasikçi olan ve filolojik konularda olması gerekenden daha az bilgiye sahip ve bu konularla daha az ilgilenen birisi, büyük bir tehlike içindedir. Bryson metninin standart baskısı, meşhur Alman Yahudisi olan Arapça dil âlimi Martin Plessner tarafından 1920'lerde hazırlanan doktora teziyle meydana gelmiştir. Plessner'in günümüze kadar varlığını muhafaza eden asıl el yazmasının (Teymûr) bir kopyasına sahip olamayıp, tezini bir Cizvit papazı olan oryantalist Luvis Şeyho tarafından hazırlanan yetersiz ve aceleye getirilmiş bir nüshaya dayandırması, şahsım adına bu çalışmayı geliştirmeyi mümkün kılmıştır. Bu kitapta bahsettiğimiz el yazmasının kullanılması şüphesiz çok daha iyi okumalara imkân verirken, Şeyho'nun birçok eksikliğini de giderilmesini sağlamıştır. Tek başına bu bile hâlihazırdaki metni sunmak için yeterli bir gerekçedir. Ayrıca Şeyho ve Plessner'in bilmediği bazı yazmalardan ve Ezher Kütüphanesi'nde tutulan Bryson'ın değerli bir nüshasından da yararlanabildim. Bilinmeyen bir çalışmanın içeriğini olabildiğince geniş bir okuyucu kitlesine ulaştırabilmek için bir İngilizce tercümenin gerekliliği açtı ve bunun yapılması da Plessner tarafından hazırlanan eserin Almancasının (her ne kadar kendisi Birinci Bölüm'de belirttiğim bazı nedenlerle "muğlak" dese de) varlığı ile İbranice uzmanı bir oryantalist olan Mauro Zonta'nın akıcı İtalyanca versiyonu sayesinde çok daha kolay hâle getirilmiştir.

Burada seçilen sunum sistemi, Robert Hoyland'ın (şu anda Oxford Doğu Enstitüsü'nde İslam Tarihi profesörü) Greko-Arap fizyonomisi (Swain 2007) başlığıyla editörlüğünü üstlendiğim derlenmiş metin ve çalışmalarda kullanılan sisteme çok şey borçludur. Bu çalışmadaki ana düşünce Arapça ve İngilizce arasında geçişkenliğe yol açmaktır. Böylece klasikçilerin bir miktar Arapça ile metin etrafında yollarını daha kolay bulabilmesine imkân sağlanırken, İngiliz dili okuyucusunun da metnin bir parçası olabilmesi ve onun muhtelif varyantlarını anlaması mümkün kılınacaktır. Şüphesiz daha filolojik düşünen bilim adamları ile metinsel eleştirinin karmaşıklıklarıyla ilgilenenler, işleri daha farklı yollarla yapmış olmamı dileyebileceklerdir. Bryson'ın başka bir el yazmasının gün yüzüne çıkma ihtimali, eğer gerçekleşirse, bu tür bilim adamlarına istediklerini yapma fırsatını verecektir. Aslında kitabın yeniden basımını gerekli kılacak yeni kanıtlar ortaya çıksa bile, Teymûr'un Bryson üzerine çalışan Orta Çağ yazarları için ve onun kitabının içeriği hakkında ilginç hususları dile getirme uğraşı bakımından

o dönem mevcut bulunan Bryson geleneğini temsil ettiği ve bu sebeple olumsuz etkilenmesinin pek mümkün olmadığı açıktır. Dolayısıyla mevcut maksatlarımız açısından bu metnin [yani, Mısır Ulusal Kütüphanesi ve Arşivi'ndeki Teymûr Koleksiyonu'nda mevcut bulunan el yazması nüshanın] ve tercümenin yeterli olduğu umulmaktadır. Bu çalışma filolojik ve edebî bir çalışma değildir, bilakis tarihî bir çalışmadır ve ilgi alanları ile hedefleri iki harika kültür arasındaki düşünce tarihinde yer alır.

Arapça versiyonun güvenilirliği konusuna döneyim.

İkinci genel problem, hakkında daha çok şey söylemeyi gerektirir. Çünkü eğer bir çalışma yaygın bir şekilde bilinmiyorsa, gerçekten de önemli olabilir mi? Diyebilirim ki, milattan sonra 1. yüzyıla tarihlenen ve antik ekonomi (antik yazarların çok az ilgisine muhatap olan bir alan) üzerine orijinal düşünceler sunan, buna ek olarak aile hakkında oldukça esaslı materyaller içeren bir kitap, tartışmasız bir öneme sahiptir. Bununla beraber yine de endişem, alışılmadık bir şeyin belirli çevrelerde şüpheyale karşılanmasıdır.

“İslam'da Antik Yunan düşüncesinin gelişimi” konusunda en seçkin isimlerden biri olan Dimitri Gutas, Theophrastus'un *İlk Esaslar Üzerine* isimli eserinin Yunanca, Arapça ve Latince ibareleri ihtiva eden eksiksiz tercümesinde, “Yunan bilim insanları arasındaki Yunancanın [Arapça] tercümeleriyle uğraşmak konusunda sahip oldukları belirgin bir tereddüt”e işaret etmişti. Devamında “klasik bölümlerin en azından Yunan felsefesindeki öğrencilerine Arapçanın üçüncü klasik dil olarak öğretilmesi noktasında ağır kalındığına” dair üzüntüsünü dile getirmişti (2010: xiv – xv). Klasik dönemin çalışıldığı bölümlerde Arapça öğretmemek için elbette geçerli sebepler vardır: Klasikçilerin her zamankinden daha popüler ve zengin olan bir sahada yapacakları çok iş vardır. Fakat zaman ayırmaya hazır biri için, Arapça tercümelemlerle alakadar olmanın entelektüel fayda ve zevki fazlasıyla zengindir. Gutas'a göre profesyonel klasikçiler, mevcut Yunanca naklinden genellikle birkaç yüzyıl daha yaşlı ve ilmî-felsefi Yunan edebiyatının tipik olarak en eski tanıkları olan bu metinlerden istifade edebilmek istiyorlarsa, tercümelemlerle de alakadar olmalı ve bu işi sadece Arapça dil uzmanlarına bırakmamalıdır. Aslında benim okuduğum gibi, Arapçanın yüksek lisans ve doktora sonrası düzeyde öğretildiği sayıca az, fakat maksatları bakımından büyük klasik bölümler de yok değildir.